

JOHN TESTVÉR, TAIZÉ
Úton a szabadság földjére

A szerzőtől magyarul megjelent:

Zarándok Isten.

Biblikus tanulmány a hit zarándokútjáról az Ószövetségben
(Agapé, Szeged, 1995)

Jézus útja.

Biblikus tanulmány a hit zarándokútjáról az Újszövetségben
(Agapé, Szeged, 1999)

Megújulás Lelke.

Biblikus bevezetők
(Agapé, Szeged, 2000)

Mennyei Atyánk.

Biblikus bevezetők a Miatyánk imádságához
(Agapé, Szeged, 2003)

Élő víz forrása.

Jézus és a samariai asszony találkozása
(Agapé, Szeged, 2005)

Barátok Krisztusban.

Utak az egyház új értelmezéséhez
(Vigilia, Budapest, 2017)

Az életszentség kalandja.

Biblikus alapok – személyes távlatok
(Agapé, Szeged, 2020)

JOHN TESTVÉR, TAIZÉ

ÚTON A SZABADSÁG FÖLDJÉRE

A Tízparancsolat új olvasata

Vigilia Kiadó
Budapest, 2021

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Frère John, de Taizé: *Vers une terre de liberté.*
Une relecture des dix commandements
Les Presses de Taizé, 2002

Fordította:
Thorday Attila

A fordítást az angol eredetivel egybevetette:
Szendrényi Marietta

Brother John of Taizé: *Reading the Ten Commandments Anew.*
Towards a Land of Freedom
St Pauls / Alba House, New York, 2004

A szentírási idézeteket a
Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
2007-ben megjelent kiadása alapján idézzük.

© Ateliers et Presses de Taizé, 71250 Taizé, France
Hungarian translation © Thorday Attila, 2021
Hungarian edition © Vigilia Kiadó, 2021

***Törvényeid útján futok,
mert te bátorítod szívemet.***

(Zsolt 119,32)

BEVEZETÉS

Mi szükség lehet manapság egy könyvre a Tízparancsolatról?

Hogy e kérdésre valódi választ találjunk, az első lépés annak beismerése, hogy nem ismerjük eléggé magát a Tízparancsolatot. Minden évben, mikor a bibliai bevezetőket készítem a taizéi nemzetközi találkozókra részt vevő fiatalok számára, olyan heti témát keresek, amely segít nekik, hogy átlássák a Szentírás különböző részeinek összefüggéseit és összefonódását. Néha egy-egy fogalomról esik szó, mint például „szentség” vagy „megújulás”, máskor közösen olvasunk egy bibliai szöveget és próbálunk elmélyedni benne. Tapasztalatom szerint gyakran nagyon hasznosnak bizonyul, ha egy már jól ismert részt – mint például a Miatyánk vagy a Boldogmondások – időnként átemeljük. Ha újra meg újra átolvassuk a kereszténység üzenetének ezen alapszövegeit és átgondoljuk őket, gyakran új mondanivalót fedezünk fel bennük, amely elmélyíti a hitünket. Mikor azt hisszük, hogy már „jól ismerünk” valamit, elég sokszor körbejártuk és már-már nincs benne semmi újdonság, s nem tanulhatunk többet belőle, ez a valami bizonyos értelemben megszűnik létezni számunkra, elvész a képzeletünket benépesítő szokásos tételek között. Ha általános emberi szempontból szemlélünk valamit, és az a benyomásunk, hogy minden részletét jól ismerjük és értjük, annak nincs komoly következménye, de ha a bibliai hit igazságairól van szó,

ez a hozzáállás súlyos félreértésekhez vezet. A hívők számára a Biblia nem csupán szavak, történetek és viselkedésformák gyűjteménye; ezen emberi megnyilvánulások révén, megmagyarázhatatlan módon magával az élő Istennel kerülünk kapcsolatba, aki mindig túlmutat mindazon, amit mi fel tudunk fogni Belőle. Itt érhetjük tetten a Biblia legmélyebb dinamizmusát: Isten, mindenen keresztül, amit már a rendelkezésünkre bocsátott, egy „nem is remélt” élet felé vezet minket, ahol még soha nem jártunk. Bár kissé más szövegkörnyezetben, de egy ősi keresztény liturgikus szöveg szerint épp azáltal, ami szemünknek látható, jutunk a láthatatlan Isten szeretetére (*ut per /visibilia/ in invisibilia amorem rapiamur*, Prefáció Krisztus születésének ünnepén).

Könyvünk az egyik ilyen, jól ismert bibliai szöveg új olvasatát kínálja fel, amely talán a legismertebb mind közül: a Tízparancsolatét. Előfordulhat, hogy értelmezésünk még a leginkább elkötelezett olvasókból is ellenállást vált ki, mert legtöbbször számunkra a Tízparancsolat gyermekkorunk vallásosságát jelenti, a katekizmus leckéit vagy a „vasárnapi iskoláét”. Könnyen vak engedelmisséget idézhet fel – büntudatot, moralista vagy ítélkező megközelítést Isten dolgairól, ami épp ellentétben áll a szeretetet és felelősséget hirdető pozitív vallással, amelyet magával Jézus Krisztussal azonosítunk. Hacsak nem közelítjük meg más szempontból mindezt azáltal, hogy az ősi vallási értékekhez visszatérve megvédjük magunkat a relativizmus hullámaival és az anarchiával szemben, amelyek lassan elborítanak bennünket. Ha pusztán spontán megérzéseinkre hallgatunk, előfordul, hogy olyan okok miatt fogadjuk el, vagy épp utasítjuk vissza ezt az ősi szöveget, melyeknek több közülük van előítéleteinkhez, mint a biblikus üzenet teljes, a saját szövegkörnyezetében megnyilvánuló jelentéséhez.

Annak érdekében tehát, hogy túljussunk e dilemmánkon, az első lépés annak beismerése, hogy nem ismerjük eléggé a Tízparancsolatot. Amikor felnyitjuk a Bibliát, az első, ami szembetűnő benne, hogy a kiskorunkban tanult biblia-változat nem felel meg teljesen annak, amit ezen könyvekben olvasunk. Meglepődve fedezhetjük fel, hogy nemcsak egy, hanem két változatban is fellelhető benne a Tízparancsolat, s ezeket a Biblia két különböző könyvében találjuk: a Kivonulás könyvének 20. fejezetében és a Második Törvénykönyv 5. fejezetében. Noha a kettő lényegében megegyezik, felfedezhetünk néhány kisebb-nagyobb eltérést is köztük.

Ugyanez igaz egyébként két másik bibliai kulcsszövegre is: Máté és Lukács evangéliumában a Miatyánk és a Boldogmondások két független változatával találkozhatunk. Bár első látásra ez a helyzet nem tűnik túl szerencsének, némi gondolkodás után rájöhetünk, hogy a két különböző változat új horizontokat nyit meg előttünk. Arról tanúskodnak, hogy lehetetlen szóról szóra visszaadni a bibliai igazságot – nem ismerjük például pontosan sem Jézus (*ipsissima verba*), sem Isten szavait, például amikor megnyilatkozott a Sínai-hegyen –, ezek a különbségek tehát lehetővé teszik, hogy megközelítsük a maga teljességében megragadhatatlan igazságot, amit a szavak próbálnak jelezni. Szent Pál is arra hív minket, hogy ne a betűt kövessük, hanem a lelkét, mert a *betű öl, a Lélek pedig él* (2Kor 3,6). Ha jól értjük, a „lélek” nem emberi kitaláció, hanem Isten Szentlelke, akinek jelenléte beragyogja az ihletett Írásokat, és aki jelen van a hívők közösségében, támogatva törekvéseiket, hogy megértsék az Istentől kapott hit adott pillanatra és korszakra vonatkozó aktualitását.

Másik új felfedezés, hogy a „Tízparancsolat” kifejezés sehol nem jelenik meg az Írásokban. Csak néhány bekezdés van, ami így említi a szövetséget:

*Az Úr végül azt mondta Mózesnek:
„Írd fel magadnak ezeket az ígéket,
mert ezek alapján kötöttem szövetséget veled és Izraellel.”
Ő tehát ott volt az Úrnál, negyven nap és negyven éjen át.
Kenyeret nem evett, vizet nem ivott, és felírta a táblákra a
szövetség tíz ígét.*

(Kiv 34,27–28; vö. MTörv 4,13; 10,4)

A fordítások egy része a végső kifejezést „Tízparancsolatként” említi meg, ami sokkal kevésbé tűnik tükörfordításnak, mint inkább a héber *asheret ha-debarim* előzetes feltevéseken alapuló értelmezésének, amit a „tíz szónak” fordíthatnánk. Valójában a „tíz mondat” vagy a „tíz kijelentés” még pontosabb fordítás lenne, mivel a szövegkörnyezetből egyértelműen kiderül, hogy nem egy-egy szóval, hanem teljes mondatokkal állunk szemben. A Biblia görög változatában ezt a fordulatot a *ta deka rhêmata* vagy *hoi deka logoi* kifejezések fedik, amikből a „dekalógus” szó ered, ezt gyakran használtak szakkifejezésként a Tízparancsolatra. Ebben a könyvben következetesen a „TÍZ KIJELENTÉS” kifejezést használjuk kiskapitálissal szedve, hogy a kijelentés szó más értelmezésével ne lehessen összekeverni. Az árnyalat nem mellékes: tény, hogy Isten kijelentéseinek van egyfajta létrehozó karaktere, hiszen szavai által mindaz megvalósul, amit Isten kimond, és már ebből is észlelhető, hogy kijelentései véletlenül sem azonosak parancsaival. s ebből az is kiderül, hogy a hit és az erkölcs elhamarkodott azonosítása sem segít kortársainknak a Bibliában feltáruló Isten valódi kilétének és az általa teremtetten univerzummal való kapcsolatának megértésében.

Az idézett szövegek, úgy tűnik, régi hagyományról tanúskodnak, amelyek Izrael népének eredeti szent szövegeiben maradtak fenn: eszerint Izrael kapcsolata Istennel a tíz, kőtáblára

leírt mondat által bontakozott ki. Miért tíz és például nem hét vagy tizenkettő, e két különösen jelentőségteljes bibliai szám? A választ a történelem ködfátyla rejti. Talán eredetileg egy egyszerű emlékeztetőfejlesztő gyakorlat volt, amely a két kéz ujjainak számán alapult. A hagyományból fakadó igazi probléma nem is a kijelentések száma, mint inkább az a mód, ahogyan a tízes szám megfelel az adott szövegnek. A Kivonulás könyvének (Exodus) 20. fejezetét és a Második Törvénykönyv (Deuteronomium) 5. fejezetét olvasva nem könnyű kiemelni ugyanazt a TÍZ KIJELENTÉST. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy legalább három felosztását ismerjük a szövegnek, amely évszázadok során alakult ki: az első Szent Ágostontól ered, ezt követi majd a katolikus és az evangélikus egyház; a második rendszer egy ősi felosztásra megy vissza, s ezt követik a reformált és az ortodox keresztények; a harmadik pedig a zsidó hagyományban gyökerezik. Ami egyik helyen az „ötödik parancsolat”, az mások számára a negyedik, és így tovább. Bár a TÍZ KIJELENTÉS azonosítható a Sínai-hegyen kapott szöveggel, mint Mózes törvényeinek bevezetője, kimondhatjuk, hogy ez az azonosítás hamar problematikusává válik, ha a tízes számot szó szerint vesszük. Ez a tény azt a kiegészítő információt hordozza magában, hogy az eredeti szöveget átdolgozták, és története során gyarapodott. A dolgok nem olyan egysíkúak, mint ahogy azt az első olvasat feltételezi; vitathatatlanul jelentős hely marad az értelmezésnek.

Végezetül még egy gondolatot, előfeltételezést kell megemlítenünk, amely a szöveggel való kapcsolatunkat tovább bonyolítja. Gyakran találkozunk azzal az állítással, beleértve a hivatalos írássok értelmezését is, hogy a Tízparancsolat valamiféle „természeti törvény”, ami a minden időben és minden emberre érvényes erkölcs univerzális alapja, evidens a jóakarátú emberek számára, függetlenül attól, hogy hisznek-e valamiféle

istenben vagy egy-egy különleges kinyilatkoztatásban. El kell ismernünk, hogy a szöveg egy része úgy tűnik, megfelel ennek a leírásnak. A „ne ölj!” parancsolat, vagy a „ne lopj!” például minden társadalmi lét alapja. Ám ha a maga teljességében vizsgáljuk e szövegrész struktúráját, nyilvánvalóvá válik, hogy a TÍZ KIJELENTÉS szívében a szabbat megtartása áll. Ez alkotja a szöveg lényegét, és ez képezi a leghosszabb részt. Ebből már egészen világosan látszik, hogy ez a kijelentés valójában színtiszta kinyilatkoztatás, amely nemcsak érthetetlen Izraelen kívül, de még Isten népe számára sem lehetett volna racionálisan levezetni egy istenségről szóló általánosabb igazságból, bár erre elég gyakran történtek kísérletek. A szabbatról szóló kinyilatkoztatás sokkal inkább az ellenkező irányba mutat: ezen keresztül egy „különleges és személyes” Istennel találkozunk, aki Izrael életének forrása, és akit soha nem lehet általánosító vallási vagy erkölcsi kategóriákba sorolni. A TÍZ KIJELENTÉS tehát végső soron csak egyetlen kinyilatkoztatás összefüggésében érthető meg, amelyet konkrétan a Biblia tár fel a számunkra. Ami egyetemes benne, annak jelentése is csak e történeten keresztül válik nyilvánvalóvá. Leghitelesebb jelentése egyáltalán nem független az időtől vagy a történelemtől. A filozófiai tanításoktól eltérően a tíz kijelentés egyetemessége nem vonatkozatható el a történelmi kontextustól, amelyben született. Ebben a kontextusban kezdjük most meg értelmének feltárását.